

βουλγαρικά. Εἶχε ναὸν τῆς ἁγ. Τριάδος, ἢ πανήγυρις τοῦ ὁποίου συνεκέντρωνε τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ, πρὸς τοὺς ὁποίους προσεφέρετο ψητὸ ἀρνί. Εἰς τὸν διανγέστατον ρυακά του ἐκινουῦντο τέσσαρες νερόμυλοι, ἀλέθοντες τὰ σιτηρὰ τῆς περιοχῆς.

Εἰς τὸ μικρὸν ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον του ὁ διδάσκαλος καὶ ψάλτης τῆς ἐκκλησίας ἐδίδασκε 40 μαθητάς, ἀντὶ ἐτησίας ἀμοιβῆς 23 λ.Τ.

Ἀπὸ τοῦ 1913 τὸ χωρίον ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται, κατὰ τὴν Τουρκοβουλγαρικὴν σύμβασιν τῆς 16]29 Σεπτ. 1913, ὅποτε οἱ βουλγαρόφωνοι ἐξεδιώχθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες μετὰ περιπλάνησιν, κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, σκορπισθέντες. Λαογραφικὰ τοῦ Ἀρμενοχωριοῦ δημοσιεύονται εἰς τὸν 9ον τόμον, 1937, τῶν «Θρακιῶν»¹⁾.

Θ ε ρ α π ε ι ἄ

Ἄθηναι Γαϊλάνη

Πινυσι:

Ἄθηναι ΑΘ

τ. 13. 1939

τ. 195-202

15.— Θ ε ρ α π ε ι ἄ τουρκ. Τεράπια ἢ Θεραπεία καὶ ὁ Θεραπείας ἢ Φαρμακείας καὶ Φαρμακεύς· τὸ Σεραπεῖον τοῦ Πολυβίου Ἰσως. Ἀποτελεῖ τὸ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου πρῶτον παλαιότερον πνευματικὸν κέντρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ποταχθέν εἰς κομόπολιν πολυάνθρωπον, ἢ ὁποία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κομιτικὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς, συνεκέντρωνεν ἑλληνικὸν καὶ διεθνή πληθυσμὸν παραθεριστῶν, διότι ἐκτὸς τῶν πλοοίων καὶ λογίων ἑλλένων εἶδον ἦσαν ἐγκλιεσθημένα τὰ θερινὰ μέγαρα τῶν ξένων προσεβίον.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ κομόπολις κεῖται εἰς τὸν μικρὸν ἀσημένσιον κόλπον, 450 μ. περιπου πλάτους. Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς ἀποβόλεται ἀπὸ τὸ πέρασμα τῆς Μηδείας, ἢ ὁποία βοτανολογοῦσα ἐκεῖ ἐλησμόνησε τὸ κιβώτιον τῶν φαρμάκων τῆς ἢ ἐσκόρπισε γύρω δηλητηρίον. Τὸ νεώτερον ὄνομα τῆς ἢ κομόπολις ὀφείλει εἰς τὸν ἀρχαιότατον πατριάρχην Ἀττικόν, τὸ 400—425 ἐπισκεφθέντα αὐτήν.

Κεῖται ΒΑ τοῦ Βυζαντίου εἰς πεδινήν παραλλαν λοφίδα γῆς, ΒΔ τῆς ὁποίας δεσπόζουν κλιμακωτὰ λοφοῦψώματα με πικνόφυλλες φιλύρες καὶ κουκουναριές, ὀρειότατα ἄνθηρα, κερασιές, ἀμπέλια ἐκλεκτὰ (τὰ τσαβούσια), πλατάνια αἰωνόβια καὶ καστανιές.

Μωάμεθ ὁ πορθητής, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλεως τὰ νῶτα τοῦ στρατοῦ του, ἐκυρίευσε τὸ ἐπὶ τοῦ Θεραπειοῦ φρούριον «ἐπιστήσας πυροβόλα κατέσεισε καὶ κατέρριψε τὸ πλεῖστον τούτου» (Κριτοβούλου, I. 31 ἐκδ. Müller, σ. 80).

Ὁ κόλπος τῆς κομοπόλεως εἶδεν ἄλλοτε τὰς ναυμαχίας μεταξὺ Βενε-

1) Ἐ λ π. Σ τ α μ ο ὄ λ η-Σ α ρ α ν τ ἦ, Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκη, «Θρακιῶν», τ. 9, 1937, Ἀνατύποις, σ. 10, 46, ὑπ' ἀριθ. 69 καὶ 129 γ'.

τῶν καὶ Γενουησίων, ὅπως ἔπειτα τὰς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἄλ. Ὑψηλάντη ἐγκαινιασθεῖσας τὸ 1774 εορτὰς καὶ φωταψίας, ποὺ ἤρχιζαν τὴν παραμονὴν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ κληθῶνα, 23 Ἰουν. καὶ ἐκρατοῦσαν ἐπὶ 8 ἡμερονύκτια, διακοπεῖσαι τὸ 1875 εἶδε λεμβοδρομίας ἀργότερα καὶ ἐτιμήθη ἀπὸ ἀριστοκρατίας καὶ πλουσίους ὁμογενεῖς²⁾ καὶ ξένους, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι, πρὸ τῆς κανονικῆς ἀτμοπλοικῆς συγκοινωνίας, προετίμων τὰ πλησιέστερα πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ Πέραν θέρετρα.

Ἐνῶ ὅμως τὰ μέγαρα μὲ τοὺς θαυμαστοὺς κρεμαστοὺς κήπους τῶν ὑψόνοντο ἐπὶ τῆς προκυμαίας, ὀπισθὲν τῶν, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κωμοπόλεως, ἔζη καὶ ζῆ ὁ ναυτικὸς καὶ χειροτέχνης ἑλληνικὸς λαός, αἱ γυναῖκες τοῦ ὁποίου κατεγίνοντο εἰς τὴν βιοτεχνίαν, ζωγραφίζουσαι μὲ θαυμαστὴν τέχνην μὲ πινέλων τὰ λεπτεπίλεπτα φακίολια τῆς Πόλεως ἐπὶ τουλπανιοῦ Σκωτίας, τὰ ὀνομαστὰ «θεραπειανὰ»· αὐτὰ ἐπωλοῦντο πρὸς 1 καὶ 1 1/2 λ. Τ. τὸ καθέν· ἢ ἐφιλοτέχνουν μὲ τὴν βελόνην τοῦ ραψίματος τὴν περιζήτητον ἐκείνην μενέξεδη μπιμπίλαν, εἰς φυσικοὺς χρωματισμοὺς ἀποδίδουσαι τὰ κοινὰ τῶν μενεξέδες, τὰ κρινάκια τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ κυπαρισσόμικρα τῶν ὁρίων τῶν.

Ἀνάλογα ἐφημιζέτο καὶ ἡ φωνὴ τῶν Θεραπειανῶν γυναικῶν διὰ τὴν διασύνταξιν καὶ τὴν γλυκύτητα τῆς ποῦ ἐξεκίνητο ἀπὸ καθε Παοῦδων εἰς τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὁποίου διεξήρατο ἕνα κεφάλι σφοδροκτενισμένον, σκυμμένον ἐπάνω εἰς τὸ τελεῖον τῆς ἐκασίας, τραγουδοῦν ἄνετα, ἐνῶ ἐργάζωνται, τοὺς καῖμους τῆς βιοτέχνης καὶ τοῦ ἔρωτος, τὰ ξαφνικὰ μελτέμα τῆς ἀνοίξεως τοῦ Κατωπέτου, ποὺ συχνὰ ἀπλώνουν τὸ πένθος εἰς τὰ σπία τῶν «τὸ Μαγιάπριον» χηροῦν οἱ θεραπειανῆς λέγει ὁ λαὸς καὶ οἱ ναυτικοὶ τῶν πάντα ὑπολογίζουσι τὸ «κιοῦς μελτέμ» τοῦ Μαῖον καὶ τὸ «καμπάκ μελτέμ» τοῦ Ἰουνίου.

Τὰ Θεραπειὰ ἔχουν ξενοδοχεῖα μεγάλα, νεώρια μεγάλων καϊκιῶν ψαρεύματος καὶ συγκοινωνίας (μπῆς τσιφτέδες—δεκάκοπα) καὶ σειρὰν ἰδιωτικῶν ἀτμακιάτων, ποὺ συνεπλήρωνον ἄλλοτε τὴν ἀτμοπλοικὴν συγκοινωνίαν τῶν.

1) Γ. Πουρναροῦ, Ἡμερολ. Ἀνατολῆς, 1885, Ἡ τελετὴ τῆς κληδονομαντείας, σ. 43—56.—Ἐλ.π. Σταμοῦλη-Σαραντῆ, Προγονοτικά, «Θρακικά», 1933, τ. Δ', ἀριθ. 84.

2) Ἐδῶ ἦτο καὶ μέγαρον τοῦ, ἐπὶ πατριάρχου Κωνσταντίου Β', Μεγάλου Σκευοφύλακος τῶν πατριαρχείων Παναγιωτάκη Ἀγγελοπούλου, δωρηθὲν εἰς αὐτὸν διὰ τὰς «διπλωματικὰς ὑπηρεσίας του» πρὸς τοὺς Τούρκους ἐπὶ Μαχμοῦτ Β'. Ἐπίσης τὸ λαμπρὸν μέγαρον τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντη, δωρηθὲν ἔπειτα ἀπὸ τὸν Σελίμ εἰς τὸν γάλλον πρεσβευτὴν τοῦ Ναπολέοντος, Σεβαστιανίαν, 1807, σωζόμενον ἔτι, ὡς Γαλλικὴ πρεσβεῖα ἐαρινή.—Ἐδῶ τὴν 26/3|1797 ἀπεβίωσεν ὁ ἀπὸ Δέρκων Πατριάρχης Γεράσιμος Γ', 1794—1797, Κύριος.

Κατὰ Ἰούνιον 1655, ὅταν τὸ οἰκ. πατριαρχεῖον ἀνεσυνέστησε τὴν μητροπολιτικὴν ἔδραν τῆς Δέρκων, συνοδικὸς Τόμος παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν τὰ Θεραπεῖα καὶ τὸ βορειότερον Μλουγιουκδερέ, ἐπὶ τῆς γ' ἢ δ' πατριαρχείας Ἰωαννικίου Β', (Σιδερίδης) κατὰ τὴν ἐκλογὴν ὡς μητροπολίτου τῆς τοῦ ἱερομονάχου Ἀθανασίου Β' μετὰ 91 ἔτη περίπου ἔγινεν ἔδρα τῆς ἐπαρχίας ὅλης. «Περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Δέρκων Νικοδήμου († 1731), ἢ ὅπερ πιθανώτερον, ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Σαμουήλ, πάντως ὁμοῦς πρὸ τοῦ 1746, ὅτε ἡ ἐπαρχία αὕτη προήχθη εἰς Η'», «ἡ ἔδρα τῆς μετεφέρθη εἰς Θεραπεῖα» λέγει ὁ Ἀριστάρχης¹⁾. Ἐπὶ Καλλινίκου, (1886—1924), ἡ ἔδρα μετεφέρετο καὶ εἰς Μακροχώριον, 1908—1924.

Εἶχεν ἐνοριακὸν ναὸν τὸν μητροπολιτικὸν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου καὶ ἀγίασμα τῆς Ἀγ. Κυριακῆς (Σκ. Βυζ.)· τὸ δὲ 1880 ἐκτίσθη ναὸς εἰς τὴν Ἀγ. Παρασκευὴν (Καλέμης).

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον σχολεῖον τῶν Θεραπειῶν ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης²⁾ λέγει ὅτι τοῦτο «συνέστη τὸ 1798»· θὰ μὴ ἐπιτραπῆ νὰ ἀμφισβητήσωμεν τὴν ἀκριβείαν τῆς βεβαιώσεως ταύτης, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους :

Πρώτη ἡ εἰδήσις τοῦ Παρανεῖ (ὁ Σαμουήλ Χαντζερῆς—ὁ γεννηθεὶς τὸ 1790 καὶ γενόμενος μητροπολίτης Δέρκων τὸ 1731—ἔπαυσε βραβύτης τῆς σχολῆς Θεραπειῶν—δεύτερον ἡ πληροφορία τοῦ Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου³⁾ ὅτι ὁ Σαμουήλ (Χαντζερῆς) εἶχεν ἰδιοκτητοὺς οἰκίας εἰς Θεραπεῖα, Ταταῦλα καὶ Μακροχώραν καὶ ὅτι «τὴν τελευταίαν τὴν εἶχεν ἀφιερῶσει εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ σχολεῖον»⁴⁾ καὶ, τὸ σπουδαιότερον, ὅτι διὰ τοῦ σιγίλλου⁵⁾ τοῦ Σαμουήλ Χαντζερῆ πατριαρχεύοντος, τὸ 1764, ἀρχεται ἡ μεγάλη σχολικὴ κίνησις, ἰδίως εἰς τὰς ἐνορίας Κίλεως, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς πολυμαθείας⁶⁾, τοῦ φιλοπροόδου καὶ τῆς δραστηριότητος τοῦ ἱεράρχου αὐτοῦ, θανόντος τὴν 10 Μαΐου 1775, γεννοῦν αὐθόρμητα τὴν ὑπόνοιαν, μᾶλλον τὴν βεβαιότητα, ὅτι εἰς τὰ Θεραπεῖα θὰ ἐλειτούργησε καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ σχολεῖου πρὸ τοῦ 1731, εἰς τὸ ὅποιον ἐφοίτησεν ὁ Σαμουήλ μικρὸς.

1) Σ τ. Ἀ ρ χ τ. Δέρκοι, σ. 9.

2) Τ ρ. Εὐ α γ γ ε λ ἰ δ ο υ, «Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατῆ» 1936, σ. 33.

3) Μ. Π α ρ α ν ἱ κ α, Σχεδιάσμα, 1867 σ. 33.

4) Ὑ ψ η λ ἄ ν τ η, Τὰ μετὰ τὴν Ἰλωσην, σ. 541, 548.

5) Γ ε δ ε ὄ ν, Ἐκκλησίαι τῶν ὀρθοδ. ἐν Κίλει, σ. 32—7. Τοῦ ἰδίου, Χρονικά Πατρ. Ἀκαδημίας, σ. 211, 224, 231, 243. Τοῦ ἰδίου, Πατρ. Πίνακες, σ. 660.

6) Διὰ τὸν Σαμουήλ, λέγει ὁ Σέργ. Μακροῦς, «πάσης ἰδέας λόγου ἔμπειρος, πολυμαθέστατος καὶ λέγειν δεινότατος». «Ἄνθρωπος θελήσεως καὶ ἀφιλοκερδῆς» ἄλλου, αἱ δὲ πράξεις του τὸν ἀποδεικνύουν φίλον θεοῦ καὶ τῆς παιδείας.

Καὶ ἂν ἀμφισβητηθῆ ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν φοίτησιν αὐτὴν τοῦ Σαμουὴλ πληροφορία τοῦ Παράνικα, γεννᾶται πάλιν τὸ ἐρώτημα : πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Σαμ. Χαντζερῆς νὰ προσέφερεν «οἰκίαν διὰ σχολεῖον» εἰς τὴν πατριαρχικὴν Ἀκαδημίαν διὰ τὴν ἐνορίαν τοῦ Μπαλατά, ἐὰν ἡ ἰδική του μητροπολιτικὴ ἔδρα ἐστερεῖτο ἀκόμη τοιοῦτου ; Ἐπειδὴ δὲ ὁ Χαντζερῆς ἱεράρχησεν ἐπὶ τῆς Δέρκων ἀπὸ Δεκ. 1731 μέχρι 24 Μαΐου 1763, περὶ τὰ 32 συναπτὰ ἔτη, ἐπατριάρχησε δὲ τὸ α' 1763—68 καὶ τὸ β' 1772—73, φερόμεθα πρὸς τὴν βεβαίαν ὑπόθεσιν ὅτι, ἂν δὲν ἐμαθῆτευσεν εἰς αὐτὴν, πάντως ὅμως εἴτε ὡς μητροπολίτης Δέρκων, εἴτε ὡς οἰκ. Πατριάρχης, θεμελιωτῆς τῆς ἐνοριακῆς κοινοτικῆς παιδείας τῆς Πόλεως, ἀσφαλῶς θὰ ἐφρόντισε νὰ λειτουργήσῃ τοῦλάχιστον κοινὸν σχολεῖον εἰς τὴν τότε γενομένην νέαν ἔδραν τῆς νεωστὶ προαχθείσης εἰς Ἡ' Μητροπόλεός του, τὰ Θεραπειά, ὅπου κατόκει μονίμως, κατέχων καὶ ἰδιοκτησίαν. Ἄρα, μετὰ τὸν τῶν ἐτῶν 1705 καὶ 1775 θὰ ἐλειτούργει κοινὸν σχολεῖον εἰς τὰ Θεραπειά.

Τὸ δὲ γεγονός ὅτι τὸ 1775 ἐπρονομήσθη ἀπὸ τινος Ἀλεξῆ (Γρ. Ταπεινός), «Κῆρυξ» Κηλεως (1892, τομ. Α', σ. 94), πὺν ἀναφέρεται εἰς τὴν «Παιδείαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας» καὶ ἠγνωστῆ εἵδησις ὅτι ὁ Ἀλ. Μουρούζης πρὸ 1782 ἐχορήγησεν ἐκεῖ τὴν σχετικὴν ἐτήσιον βοήθειαν, ἐπιβεβαιῶν τὴν ὑπόθεσίν μας, ὅτι ἐπρονομήσθη ἡ οἰκία διὰ νὰ στεγασθῇ τὸ ἀπὸ καιροῦ λειτουργοῦν ἐκεῖ σχολεῖον. Ἀπὸ πιθανὸν τὰ 1798 νὰ προήχθη ἢ ν' ἀναδιοργανωθῇ ἑξαιρέτως ὁ δὲ ἰδρυθῆ εἰδικὸν κτίριον, πρὸς τὸ ὅποιον ὁ ἡγεμὸν Ἀλεξ. Μουρούζης (ἔχων ἐκεῖ τὸ οἰκογενειακὸν του μέγαρον) ἔδιδε 400 γρ. ἐτησίως, 1782 καὶ 1798». (Ἐξαγγελίδη αὐτόθι), ἧτοι 1600 χρ. φρ. ἢ πλέον.

Τότε ἡ σχολὴ ἤμαζε καὶ πλεῖστοι Πελοποννήσιοι προσερχόμενοι εἰς Βυζάντιον ἐνεγράφοντο εἰς αὐτὴν· διότι καὶ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε' καὶ ὁ Δέρκων Γρηγόριος Γ', ὁ ἀπὸ Βιδύνης (1801—1811, 10 Ἀπριλίου θανατωθεὶς)¹⁾ ἦσαν Πελοποννήσιοι. Ὁ τελευταῖος συνέστησεν εἰς Θεραπειά σχολὴν ἑλληνικῶν μαθημάτων, ἧτοι ἀλληλοδιδασκτικὴν· «κοι-» νῆ δὲ γνώμη τῶν προκρίτων, ἢ κατ' ἔτος χορηγομένη εἰς τὴν αὐ-» τόθι ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου βοήθεια τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολ-» δοβλαχίας, ὠρίσθη εἰς τὴν συντήρησιν τῆς Σχολῆς, ὑπὲρ ἧς ὁ ἡγεμὸν» Κωνστ. Μουρούζης διέθεσεν ἕτερα 100 γρ. ἐτησίως, ἧτοι ἐν ὄλφ γρ.» 400, καὶ ἐξέδωκε τὸ σχετικὸν ἀθροιστικὸν χρυσόβουλον²⁾. Διὸ ἴσως ἡ σχολὴ ἐπρονομήσθη Μουρούζιος.

1) Σ κ. Βυζάντιος, ἢ Κηλεως, τ. Β', Ἀθήναι 1862, σ. 152.

2) Γ. Π. Πορναράς, Ἡμερ. Φιλ. Καταστημάτων, Κηλεως, 1908, σ. 147.

Εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν «ἐμαθῆτευσεν δωδεκαετής, προστασία τοῦ μητροπολίτου τούτου (Γρηγορίου Γ') ἀνατραφεὶς καὶ διδασκόμενος καὶ γραμματεὺς αὐτοῦ προχειρισθεὶς, ὁ ἔπειτα οἰκουμ. πατριάρχης Γρηγόριος 7'»¹⁾ «... ἐκ ταύτης ἐβλάστησαν, πλὴν ἑτέρων... Σαμουὴλ Α' ὁ ἀπὸ Δέρκων (γενόμενος πατριάρχης), Ἰακ. Ρίζος Νερουλός²⁾, Ἀλέξανδρος Ρ. Παγκαβῆς, Ἀλέξανδρος Ι. Ραδινός, Σωτήριος Καλλιιάδης, Δημήτριος Χρηστίδης, Γρηγόριος Δικαῖος ἢ παπᾶ Φλέσσας³⁾ καὶ ἕτεροι» λέγει ὁ Μ. Παρανίκας⁴⁾.

Ἀπὸ τοῦ 1804 εἰς αὐτὴν ἐδιδάσκοντο καὶ τὰ γαλλικά.

Τὸ 1828 ἡ σχολὴ ἐπανελάβε τὰ διὰ τὴν ἐπανάστασιν διακοπέντα μαθήματα, ὅποτε ἐκτίσθη νέον κτίριον ἐπὶ μητροπολίτου τῆς Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, 17|11|1824—Νοεμβρ. 1835. Ὁ διάδοχος του Γερμανός⁵⁾ ὁ ἀπὸ Φιλίππων καὶ Δράμας, ἐνθερμος θιασώτης τῆς παιδείας, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀπαιδευσίαν τοῦ ποιμνίου του, «διηυθέτησε» τοὺς πόρους... καὶ τῶν σχολῶν τῆς Δέρκων, ὥστε... ἡ σχολὴ ἐσχῆματίσθη διὰ συνδρομῶν κεφάλαιον 40.000 γρ. διαφραθεῖσα εἰς ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδασκτικὸν τμήμα⁶⁾ προσοικηθεῖσαν δὲ σὺν τῇ χάρᾳ τῶν Θεραπειῶν, (ἐπ)ανέκτησε ταύτην ὁ Γερμανός, δαπανηθέντος ἴσου τῷ κεφαλαίῳ ποσοῦ⁶⁾. Κατὰ τὸ πρῶτον δὲ 17|11|1869, τὰ Θεραπεῖα ἐφιλοξένησαν κατὰ τὸ θέρος καὶ τὴν Μεγ. τοῦ Γένους Σχολὴν Δ...
Τὸ 1844 ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίνος ὁ ἀπὸ Σιδαίου, ὁ ἰδρυσᾶς πλεί-

1) Θ. Μ. Ἀριστοκλήης, Βιογραφία Κωνσταντίνου Α' καὶ Σημειώσεις ἐπὶ ταύτης σημ. ΙΑ'. σ. 69.

2) Βρετοῦ Ἡμερολ. 1867, σελ. 390.

3) Ὁ Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας ἔφθασεν εἰς Κλιν τὸ 1817, κατοικήσας εἰς δωμάτιον τῆς ἐν Θεραπειῶν οἰκίας τοῦ Παπαζαχαρία Αἰνιάνο, δωρεὰν προσφερθέν, διὰ τὴν παρακολούθησιν τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς. Τὴν 21 Ἰουνίου 1818 μνηθεὶς ὁ Δικαῖος φιλικός, ἀνεχώρησεν εἰς Βλαχίαν, ὅπουθεν ἐπιστρέψας τὸ 1819, κατέστησε τὴν οἰκίαν τοῦ Αἰνιάνο — μνηθέντος ἐπίσης τὴν 22 Ἰουλίου 1818, — ἐντενικίριον τῶν φιλικῶν, οἱ ὅποιοι συνήρχοντο εἰς αὐτὴν καθ' ἑβδομάδα, δῆθεν πρὸς διασκέδασιν. Ἐντὸς αὐτῆς τὸ 1819 συνελήφθη καὶ ἤχθη εἰς Βυζάντιον ὁ Δικαῖος, ὅπως τὸ 1820 τὸ πρῶτον ὁ Παπαζαχαρίας, ὡς καὶ τὸ Πάσχα τοῦ 1821 ὁ Παπαζαχαρίας καὶ ὁ υἱὸς του Γεώργιος, ἰδιωτικοὶ διδάσκαλοι κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα δημόσιοι, διασωθέντες ὑπὸ τοῦ Μουρούζη.

4) Μ. Παρανίκας, Σχεδιάσμα, Κλει, 1867, σ. 33.

5) Ὁ Γερμανός ὡς μὴ τῆς Δράμας ἴδρυσεν αὐτόθι διὰ τὴν σχολεῖαν καὶ ἐπισκευάσασε πλείστα.

6) Στ. Βουτυράς, Ἡμερ. Χρόνος (Βαφειάδου) 1869, σ. 71—83, ὁ πατριάρχης Γερμανός.

7) Β. Μυστακίδης, Περὶ Κουρουτσοσμέ, 1888. Ὁ Σκ. Βυζάντιος ΚΠ. τ. Β', 108. ἀναγράφει, ὅτι «κατὰ τὸ Σιγίλλιον τοῦ 1769, ἡ Σχολὴ... μετεφέρετο τὸ θέρος... ὅτε δὲ εἰς Θεραπεῖαν» ὡς τὸ 1793.

στα ἀλληλοδιδασκτικά, εἰς τὴν «Κωνσταντινάδα» του ἀναφέρει ὅτι οἱ ἔμποροι καὶ τὰ λοιπὰ συστήματα (ἐσνάφια) τῶν ὁμογενῶν, μιμούμενα τοὺς προϋχόντας, συνεκρότησαν ἰδιαίτερα Γυμνάσια πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων εἰς ἑνορίας τῆς Πόλεως «καὶ εἰς χωρία τοῦ Βοσπόρου, ἐν . . . καὶ Θεραπειοῖς». Θνήσκων ὁ Δέσκιος Νικόδημος, Αὐγ. 1875, κληροδοτεῖ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς μητροπόλεως τὰ βιβλία του.

Καὶ ἡ κοινότης αὐτὴ τὸ 1877 ἐξέδωκε χάριτινα «ἀντικαταστατικά» νομίματα ἄντιτυπον σώζεται μετὰ τὴν διατύπωσιν:

«ἐν Θεραπειοῖς Καλὸν 10 παράδων, ναὸς Ἁγ. Γεωργίου».

Τὸ 1877—78 ὁ Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος¹⁾ Κ]λεως εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν περιόδειαν του περιέλαβε καὶ τὰ Θεραπειά, κατοικούμενα ἀπὸ 455 οἰκογενείας ἢ 3 χιλ. ἐλλήνων, εἰς δύο ἑνορίας, τοῦ Ἁγ. Γεωργίου καὶ τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς, καὶ δύο σχολεῖα: τὸ ἐλληνικὸν τοῦ λαοῦ μετὰ 215 μαθητὰς ὑπὸ 8 διδασκάλους καὶ τὸ Ἑλισαβέτιον παρθεναγωγεῖον μετὰ 86 μαθητριάς ὑπὸ 2 διδασκάλισσας. Ἡ ἔκθεσις αὐτῆ τοῦ Συλλόγου παρέχει λεπτομερεῖς πληροφορίας ἐπὶ τοῦ ἀνακτιζομένου προγράμματος τῶν διδασκομένων μαθημάτων, πὺν διαφορεῖται τὸ κοινὸν τῆς ὕλης καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ δημοτικοῦ καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ σχολεῖου τῆς εποχῆς αὐτῆς. Εἰς τὰ ἀγόρια ἐδιδάσκετο καὶ ἡ Τουρκικὴ.

Ἡ σχολὴ τοῦ λαοῦ ἀπέτελετο 1) ἀπὸ τῶν νηπιαγωγείων, συσταθῆν τὸ 1879 μετὰ δαπάνην τοῦ Κ. Βλαστάρη, κατὰ τὸ σύστημα τῆς Pape-Carpentier' μονοτάξιον μετὰ τμήμα προσκαταρχικόν εἶχεν 80 νήπια ὑπὸ μίαν νηπιαγωγόν· 2) ἀπὸ τετρατάξιον δημοτικὸν μετὰ 135 μαθητὰς καὶ 3) τὸ ἀνώτερον τριτάξιον ἐλληνικόν, μετὰ 41 μαθητὰς, διδασκόμενος Λουκιανόν, Ξενοφῶντα, Ἰσοκράτην καὶ Πλούταρχον.

Τὸ 1884 ὁ Καλέμης δίδει περίπου τὰς αὐτὰς εἰδήσεις: ἡ κομόπολις εἶχε 400 οἰκογενείας καὶ σχολεῖα 4: 1ον) τῶν ἀγοριῶν, κτισθῆν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19' αἰῶνος, ἀκμάσαν ἄλλοτε' εἶχε μαθητὰς 170, ὧν οἱ 50 ἐδιδάσκοντο καὶ γαλλικά· οἱ λοιποὶ ἐφοίτων εἰς τὸ δημοτικόν· ἡ σχολὴ εἶχε 3 διδασκάλους. 2ον) τὸ Ἑλισαβέτιον παρθεναγωγεῖον, κτισθῆν δαπάνη τῆς Ἑλισάβετ Βαλτατζῆ' εἶχεν 90 κορίτσια ὑπὸ δύο διδασκάλισσας· 3ον) δύο νηπιαγωγεῖα, τὸ ἓν κτισθῆν ὑπὸ τοῦ Γεωργ. Ζαρίφη τὸ 1879, μετὰ ὑπὲρ τὰ 160 νήπια καὶ 2 νηπιαγωγούς.

Ἐκ τῶν σχολῶν αὐτῶν τὸ ἀρρεναγωγεῖον καὶ τὸ ἓν τῶν νηπιαγωγείων συντηροῦντο ἀπὸ ἐνοίκια τῶν κοινοτικῶν κτημάτων καὶ 180 λ.Τ. ἐκ

1) Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ., Κ]λεως Περιοδ., τόμ. ΙΒ', Ἐκθεσις τῆς Ἐκπαιδ. Ἐπιτροπῆς περὶ τῶν ἐν Κ]λει καὶ τοῖς περιχώροις σχολείων, εἰσηγ. Θ. Σαλτέλη, σ. 134 καὶ τόμ. ΙΓ' σελ. 58.

δωρεᾶς τοῦ πλείστα σχολεῖα συντηρήσαντος Γεωργ. Ζαρίφη ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἢ τῆς συζύγου του Ἑλένης. Τὸ παρθεναγωγεῖον, ἀπὸ τὸ λαγεῖον τῶν χειροτεχνημάτων τῶν μαθητῶν του, ἐποπτευόμενον ἀπὸ τὰς δεσποίνας τῆς περιοχῆς. Ἡ ὀλικὴ δαπάνη τῶν σχολείων ἦτο λ. Τ. 400.

Ὡς σχολεῖον τῆς κωμοπόλεως πρέπει νὰ λογισθῆ καὶ τὸ νηπιαγωγεῖον τῆς συνοικίας αὐτοῦ Κιρέτς μπουρνοῦ, ὅπου ἐλειτουργοῦν ἀσβεστουργεῖα. Αὐτὸ ἐκτείνεται εἰς τὰς Β. γλοερὰς κλιτύας χαμηλῶν λόφων, κάτω ἀπὸ πλατάνια δροσερώτατα, ὅπου ἀναβρῦει πηγὴ διαυγεστάτη ἀποτελεῖ τέρμα τοῦ ὀραιότερου περιπάτου τῶν Θεραπειῶν, ποῦ ἐτιμοῦσε, μεταξύ ἄλλων καὶ ἡ περικαλλῆς καὶ λογία κόρη τοῦ φαναριώτου πρίγκηπος Κων. Χαντζερῆ, ἢ Εὐφροσύνη¹⁾.

Ἀπὸ τοῦ Κιρέτς μπουρνοῦ ἀνοίγει πλέον ἡ θέα πρὸς τὸν Πόντον διὸ τὸ πάλαι ὀνομάζετο Κλειῖθρα ἢ Κλειδες Πόντον, ὀνομασία παραφθαρθεῖσα κατὰ Γύλλιον, εἰς Διάλυθρα ἢ Διάλυτρα. Οἱ 110 κάτοικοι του ἐξεδιώχθησαν τὸ 1914—15 δεινοπαθήσαντες κατὰ τὸν πόλεμον.

Διδάσκαλοι Θεραπειῶν.—Ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἀρχιεπισκόπου εἰς τὴν κοινότητα Θεραπειῶν εἶναι γνωστοὶ οἱ ἐξῆς: Πῶν ἐπὶ 1772 καὶ μέχρι 1802 εἰς τὸ κολίον σχολεῖον διάφοροι ἑσπαρμένοι κατὰ τὴν τότε ἐπιβεβλημένην συνήθειαν.

Ἀπὸ τοῦ 1802 ἢ 1804 μέχρι 1812 ἢ 1815, οὗ Θεραπειανός Γεωργίος Στεφάνου²⁾, διηύθυνε τὴν Μουρούζου Ἑλληνοκτῆ σχολὴν.

Τὸ 1812—1821 ὁ βυζάντιος Ἀλεξάνδρος Γ. Ραδινός³⁾.

1) Ἡ Εὐφροσύνη Κ. Χαντζερῆ, τῆς ὁποίας ποιήματα ἐδημοσίευσεν ὁ ἑλλ. Τύπος τῆς ἐποχῆς τῆς, εἶναι ἡ πρώτη ἑλληνίς συντάκτρια λεξικοῦ ἄρθρα τῆς ἐδημοσίευσεν τὸ λεξικὸν «Κιβωτός» ποῦ ἤρχισεν ὑπὸ τὸν ἐκ Πόρου μητροπολίτην Κυζίκου Ἰωακείμ τὸ 1805 καὶ ἐσυνεχίσθη τὸ 1806 ὑπὸ τὸν Δ. Μουρούζην, χωρὶς νὰ τελειώσῃ. Κατὰ Μάϊον 1819 ἡ Εὐφροσύνη ἐσυντρόφειεν τὸν ἐρημίτην πατέρα τῆς εἰς τὴν νῆσον Ἀντιγόνην. (Le viconte de Marcellus, Souvenir d' Orient, Bruxelles, 1840, τόμ. I, 100.

2) Ὁ Γ. Στεφάνου Σεπτ. 1817 παρέμεινε διδάσκων ἐν Ἰασίῳ, ὅπου ἐδίδασκε καὶ κατὰ Μάρτιον 1818. Ἀπὸ 1823 . . . εἰς Ὀδησσόν. Ἀναγράφεται καὶ ἄλλως ὡς Γεώργιος ὁ Θεραπειανός. (Παῖδ. Τουρκοκρ. Α' τόμ. σ. 18 ὑποσημείωσις I. καὶ αὐτόθι σ. 33). Γ. Στεφάνου ὁ εἶτα ἐν Ρωσίᾳ διδάξας τῷ 1817 (:). Ἦτο μαθητὴς τοῦ Νικολάου Κριτίου. Ἐδίδαξε καὶ εἰς Σηλύβριαν.

3) Ὁ Ἀλ. Ραδινός, μαθητὴς τοῦ Γ. Στεφάνου, 1821—23 ἐδίδαξεν ἐν Ὀδησοῦ μετὰ τὸν Ἀπρίλ. 1827 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια διδάσκαλος καὶ ἐπιμελητὴς τῶν σπουδαστῶν ἑλληνοπαίδων εἰς τὴν Γενεύην, εἶτα ἐν Μονάχῳ. Παῖδ. Τουρκοκρ. τ. Α' 1936, σ. CXXXVI καὶ σ. 34. Ὁ Ραδινός ἐπιστρέψας ἐκ Γενεύης, διετέλεσε πρῶτος γυμνασιάρχης τῶν Πατρῶν 1837—44 (αὐτ. σ. 345), μετέφρασε δὲ τὸν Ἡρόδοτον εἰς τὴν ὀμιλουμένην.

Ἄπο . . . — 1821 Μάρτιον, ὁ Ζαχαρίας ἢ Παπαζαχαρίας Αἰνιάν, φιλικός¹⁾.

Τὸ 1821—1828 ἡ σχολὴ ἐσχόλασε διὰ τὰ γεγονότα.

Τὸ 1828—1833 διδάσκει μαθητῆς τῆς Μεσολογγιάδος Σχολῆς.

Πρὸ τοῦ 1833— . . . ὁ Δημήτριος Παρησιάδης²⁾ ἕως αὐτός;

Τὸ 1875—1880, σχολάρχης ὁ Χριστόφορος Σαμαρσιδῆς³⁾, ὁ ὁποῖος εὗρῆκε τὴν σχολὴν εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν, τὴν ἀναδιωργάνωσε βελτιώσας τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῆς κοινότητος.

Ἐπὶ πενταετίαν, 1910—1915, τὸ παρθεναγωγεῖον διηύθυνεν ἡ ἀρίστη Ζαπκίς καὶ ἀγωνίστρια Φραγκίσκη Ἀπέργη.

Ἡ κομόπολις παραμένει ἤδη ὡς ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Δέρκων. Ὅσοι θεραπευῶτες κατέφυγαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθησαν μαζὶ μὲ τοὺς ὀλίγους Μπουγιουκτεριανούς εἰς τὴν κοινότητα Ν. Βόσπορος, παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἰμβροχώριον

16.—Ἰμβροχώριον καὶ Ἰμπροχόριον, ἀνατολικῶς τοῦ Ἁγιοσμιτάρι, κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς παραποτάμου τοῦ ποταμίσκου Ἀλημπερσογιάου (Κίλεις).

Τὸ χωρίον φαίνεται νὰ ἐκτισθῆ, ἢ νὰ ἀνήκειν εἰς σταυλάρχην τῶν ἀνακτόρων⁴⁾ πιθανὸν εἰς τὸν Κορυσσαῖον μαχητὴν Ἡλιάς βέην, ὁ ὁποῖος κυριεύσας κατὰ τὴν Ἄλωσιν τῆς Κίλειας ἐξ ἐφόδου ἐπὶ τῶν τειχῶν τὴν πύλιν τῆς Σηλυβρίας, ἔλαβεν «ὡς ἀποβίην παρὰ τοῦ Πορθητοῦ τὰ παμ-» μέγιστα κτίρια τῆς ἐπιφανοῦς μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Στουδίτου «ἐν Ὑψομαθεῖσι. Αὐτὸς ἀργότερον ἔγινεν ἰμβροχώριον, ἦτοι ἀρχισταυ-

1) Ζαχ. ἢ Παπαζαχαρίας Αἰνιάν, ἐκ Μαυρίλου Φθιώτιδος, ἢ Ἀναγνωστόπουλος, «πεπαιδευμένος, δεδοκιμασμένος, χρησιμοποιήθη καὶ ἐπιμελητῆς» κατὰ τὸ γράμμα τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Δ', κατόκει εἰς Θεραπειὰ καὶ πρὸ τοῦ 1817, ὡς διδάσκαλος τῆς οἰκογενείας Μουρούζη, μέχρι τοῦ Πάσχα 1821, ὅποτε ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀποφυλακισθεὶς ἐξεποτίσθη εἰς Κίον, ὅπου ὁ υἱὸς τοῦ Γεώργιος ἐδίδαξε, καὶ τὸ 1827 ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα (Τ. Κανδηλώρος καὶ Λεξ. Ἐλευθερ.). Ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Ζαχ. Αἰνιάν ὑπῆρξε «διευθυντῆς τῆς Σχολῆς τοῦ Γένους» (Ἐφ. Ἐστία, 2|2|1938, αὐτοβιογραφία Αἰνιάνος) δὲν ἐπιβεβαιοῦται εἰς τοὺς γνωστοὺς πίνακας τῶν σχολαρχῶν τῆς Σχολῆς.

2) Τ. ρ. Εὐάγγ. Παιδ. Τουρκ., τόμ. Α', σ. CXXXVI.—Ὡς εὐθυρρήμων Παρησιάδης ὑπέγραψεν ὁ Κ. Κόντος εἰς τὸ περιοδ. «Σοκράτης» 1874.

3) Ὁ Χρ. Σαμαρσιδῆς ἔγραψε «περὶ διδακτικῆς μεθόδου τῆς μητρικῆς γλώσσης» 1878 καὶ διαλέξεις ἔκαμε «περὶ παιδαγωγίας» καὶ «ἀθανασίας ψυχῆς» 1880 εἰς τὸν Ἑλλ. Φιλ. Σύλλ. Κίλειος. Ἐξέδωκε Ζωολογίαν εἰς 16ον, μετὰ πινάκων, Κίλει 1881.